

El mercat de les llavors: 10 multinacionals controlen el que menges

Una investigació mostra que la indústria s'ha convertit en un oligopoli i alerten del perill d'aquest fenomen | A Catalunya, la pagesia s'organitza pel seu compte per preservar la biodiversitat local

Es calcula que en els últims 60 anys s'ha perdut un 80% de les varietats de llavors autòctones i locals | Toni Coromina

Les llavors són el primer esglaó de la cadena alimentària. Fa vint anys, les deu empreses més importants del sector controlaven el 16% del volum de negoci. Avui dia, ja s'han fet amb més del 70%. Una investigació internacional, Seed Control, (<http://seedcontrol.eu/seed-stories.php>) alerta de que la nostra seguretat alimentària està controlada per 10 corporacions multinacionals (<http://seedcontrol.eu/market.php>) que han copat el mercat agroalimentari a poc a poc. "Elles decideixen els preus, les varietats i les condicions de creixement de les llavors. Gestionen les patents i els drets de propietat intel·lectual. Fan acords amb governs i institucions públiques. I tenen una forta influència en els reglaments, les lleis i els tractats".

Els anys 80, hi havia milers de companyies independents de llavors a tot el món. Moltes d'elles havien nascut a finals del segle XIX o principis del XX, i estaven lligades a la història de la regió on operaven. La majoria d'elles, però, ja no existeixen. Les poques que han sobreviscut, ja no mantenen el vincle històric que tenien amb el territori més que en aparença. El poder real ara està en mans d'unes poques empreses multinacionals que, en menys de 20 anys, han engolit a centenars de companyies petites i s'han fet amb els drets de la majoria dels aliments bàsics.

SEEDcontrol (<http://seedcontrol.eu/seed-stories.php>) és un projecte d'investigació realitzat entre els equips de l'agència de comunicació científica Formicablu (<http://www.formicablu.it/>) (Itàlia), Oxpeckers (Sud-àfrica) i compta amb el suport del Center for Investigative Environmental Journalism (<http://innovation.journalismgrants.org/projects/seedcontrol>). Es pot accedir a tot el reportatge, amb gràfics i interactius de la situació mundial i europea, des d'aquest enllaç (<http://seedcontrol.eu/market.php>). **NacióDigital**, en una col·laboració especial amb el grup d'investigació, incorpora en aquestes línies la versió catalana a la situació actual de les llavors.

Monocultius i llavors més resistents

L'estudi denuncia que aquestes grans companyies han reconvertit la indústria de les llavors en un monocultiu i han fet una gran aposta per les llavors que tenen més capacitat per adaptar-se al canvi climàtic, aquelles amb més resistència a la sequera o amb tendències primerenques de maduració. Tanmateix, els investigadors avisen que la biodiversitat s'hi veu afectada. A més, creuen que "confiar només en unes poques varietats és perillós. Pagar els drets als pocs titulars que tenen aquests varietats d'aliments encara ho és més", asseguren.

Els anys 80, hi havia milers de companyies independents de llavors a tot el món. La majoria d'elles, però, ja no existeixen.

Aquestes multinacionals tenen una forta influència en la legislació. Durant el darrer any, els principals actors del sector agrícola han iniciat una sèrie d'adquisicions i fusions. La fusió de Dow (<http://www.dow.com/>) i DuPont (<http://www.dupont.es/>), el juny del 2016, n'és una. A més, l'empresa suïssa Syngenta (<https://www.syngenta.es/>) va ser comprada per l'estatal ChemChina (<http://www.chemchina.com.cn/en/>) per 40 mil milions d'euros. El setembre del 2016, Monsanto (<http://www.monsantoglobal.com/global/es/Pages/default.aspx>) va acceptar una oferta de Bayer (<https://www.bayer.es/>) per 58.500 milions d'euros, el preu més alt que s'ha ofert mai en el sector. Monsanto havia intentat durant un temps comprar Syngenta, però finalment va sucumbir a l'oferta del gegant químic alemany. Cada cop, la concentració va a més.

Moltes organitzacions locals i internacionals d'agricultors i consumidors han expressat la seva preocupació pels impactes d'aquesta fusió massiva, tant en els ingressos dels agricultors com en la capacitat d'elecció que ara tindran els consumidors. D'altra banda, molts agricultors estan experimentant i trobant maneres de mantenir-se independents, de millorar la biodiversitat agrícola i de generar un valor afegit per als consumidors que volen contribuir a defensar el territori.

Catalunya: a la cua de la conservació de les llavors locals

A Europa, la directiva comunitària marca que cada Estat ha de tenir el seu propi registre de llavors, que les ha de classificar segons la seva puresa, les seves varietats o el tipus de cultiu. Hi ha dos tipus de llavors registrades: d'una banda, les que més es comercialitzen, estan patentades i s'utilitzen massivament; i de l'altra, les llavors de conservació, varietats locals autòctones, amb poca difusió i amb risc que s'acabin perdent.

Moltes organitzacions locals i internacionals d'agricultors i consumidors han expressat la seva

preocupació pels impactes de la fusió massiva de multinacionals del sector agrícola

Jordi Puig i Roca (<http://www.espigall.cat/nosaltres/>) és un dels agricultors que més ha treballat per la conservació de les varietats catalanes, des de l'associació de Llavors Orientals i des de l'Espigall (<http://www.espigall.cat/>). Puig, que ha publicat el llibre 'L'hort del segon origen?', explica a **NacióDigital** que no s'inscriuen llavors de conservació al registre estatal perquè és 'costós burocràticament, lent i feixuc?' i recorda que només n'hi ha una vintena, la major part de productes d'horta i algun cereal.

Davant de les complicacions burocràtiques que presentava el registre estatal, la Generalitat va decidir crear el seu propi registre, que l'Estat no va trigar a recórrer, i on hi ha 23 llavors registrades, totes de productes d'horta. Tot i que el procediment de registre és més àgil, Puig lamenta que encara hi hagi molt poques varietats introduïdes, però ho atribueix a l'ingent volum de feina que suposa. La Generalitat ha informat que actualment hi ha en tràmit d'inscripció 179 varietats de diferents espècies vegetals.

Una segadora treballant en uns camps de Manlleu. Foto: Adrià Costa

Tanmateix, Puig apunta un motiu que justifica aquestes reticències: molts agricultors no volen que, un cop aquesta llavor estigui a un registre públic, les multinacionals la puguin aprofitar per fer-hi negoci i per millorar genèticament els seus híbrids. Puig prefereix un registre d'ús públic o *copyleft*? però amb un control perquè no sigui un banc de gens perquè la indústria se'ls apropiï?.

Puig veu "discordances" en la posició del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca

(<http://agricultura.gencat.cat/es/inici/>) , que per una banda potencia les varietats de conservació, però que al mateix temps no es posiciona en contra dels transgènics. Veu França com un exemple - ¿ens porten vint anys d'avantatge, tant en varietats agrícoles com ramaderes?, diu- i recorda que els francesos han fet una tasca de conservació i millora de les varietats i races autòctones que contrasta amb la que s'ha fet aquí.

Molts agricultors no volen que, un cop la llavor estigui a un registre públic, les multinacionals la puguin aprofitar per fer-hi negoci

¿Tot això ha fet que moltes varietats hagin desaparegut i altres hagin estat a punt de fer-ho?, assenyala, al mateix temps que reivindica la feina de conservació com una tasca de preservació cultural. Una de les vies per assolir aquest objectiu és, precisament, fent que l'administració busqui la complicitat dels pagesos i dels investigadors. Per aquest motiu, creu que no té sentit que l'Institut de Recerca i Tecnologia Agroalimentàries (<http://www.irta.cat/es-ES/Paginas/default.aspx>) (IRTA) tingui un pressupost ¿extremadament petit? i que, a més, ¿se sustentí en bona part gràcies a fons privats?. Això fa que la major part dels seus estudis no tinguin en compte les varietats de conservació, sinó les que es comercialitzen a gran escala, afegeix.

La resistència al camp català

Enmig del discurs crític de Puig també hi ha espai per a l'optimisme. Ell mateix és un exemple de la resistència al camp: fa més de deu anys que va començar a conservar les varietats que s'estaven perdent al Vallès. Va aconseguir conservar llavors d'abans de la revolució verda -la que va industrialitzar el camp a partir dels anys cinquanta- i que s'havien salvat no gràcies al comerç, sinó als petits pagesos, que les havien guardat com si fossin gairebé una ¿herència familiar?.

Fa més de 15 anys que Llavors Orientals (<http://www.llavorsorientals.cat/>) , en col·laboració amb el Museu de les Ciències Naturals de Granollers, l'Associació ERA (<https://associaciolera.org/>) i la resta d'entitats que formen part de la Xarxa Catalana de Graners (<https://graners.wordpress.com/>) va començar a difondre les llavors entre la ciutadania. Es troben en mercats de proximitat i, si algú les vol cultivar, les associacions les cedeixen gratuïtament o les intercanvien, i fins i tot ensenyen com s'han de cultivar.

Des del 2007, s'han començat a recuperar intensament els productes de proximitat. És una tendència fins al punt que molts pagesos prefereixen abandonar l'economia productiva per apostar per una producció més reduïda, però de més qualitat. ¿Potser el teu camp serà menys productiu, però seran tomàquets de veritat?, diu.

Cada cop més pagesos no tenen en compte la productivitat i aposten per la qualitat Foto: Adrià Costa

A 'L'hort del segon origen?', Puig inventaria més de 300 varietats d'horta i 200 de fruiters. D'entre les varietats locals -aquelles que es cultiven a una zona concreta, sota un maneig tradicional i durant més d'una generació- les que més abunden a Catalunya són, sobretot, les mongetes, els tomàquets, les cols, els enciams i els fruiters.

Les dades apunten que al Mediterrani s'han perdut des de la dècada dels cinquanta un 80% de la biodiversitat cultivada, un percentatge que arriba fins al 90% a algunes zones. 'Si en pocs anys, a Catalunya s'han inventariat 300 varietats d'hort, imagina't quantes se'n podrien haver conservat!?', exclama Puig. Ho han fet amb uns 'ajuts modestos' del Departament, que poden arribar, com a màxim, als 12.000 euros anuals.

La feina de formiga d'anar de masia en masia recollint llavors

L'Estat disposa de diversos bancs de llavors, però Catalunya no ha disposat de cap d'aquest estil fins ara. Per trobar algunes de les varietats que s'hi conserven en aquests bancs, els agricultors catalans havien d'anar als més propers, que eren a València i Saragossa.

La tasca de recuperació ha requerit feina de camp, anar de masia en masia. Han parlat amb un centenar de pagesos, la majoria d'edat avançada. 'Els has de demanar per les seves varietats, te n'has d'interessar de forma sincera i, si consideren que estàs a l'alçada, aleshores comencen a explicar-te quines en conserven i per què?', explica Puig. Són llavors conservades durant generacions i no és suficient amb tenir-la, també cal saber com es cultiva, en quin moment de l'any i com s'han de conservar. No tot és genètica, també s'ha de saber tenir la informació de maneig associada.

Varietats catalanes recuperades

Llavors Orientals ha llistat varietats que es cultiven al Vallès i a les comarques limítrofs.

Varietats cultivades	Origen
Mongeta afatapobres o llobatera	Catalunya
Mongeta avellaneta blanca	Catalunya
Mongeta avellaneta rossa	Vallès Oriental
Mongeta de la floreta	Vallès Oriental
Mongeta de la neu	Vallès Oriental
Mongeta de la mata del dia	Vallès
Mongeta del carai o del rector	Sud de Catalunya
Mongeta del Carme	Osona/Vallès
Mongeta del ganxet gros	Osona, Vallès, Maresme, Bages, Selva
Mongeta del ganxet mig	Osona, Vallès, Maresme, Bages, Selva
Mongeta del ganxet terrer	Mallorca, Terres de l'Ebre i Prat del Llobregat
Mongeta del pic groc	Vallès i Maresme
Mongeta genoll de crist, or i plata, calveta, Sant Iscle o de Monistrol	Vallès i Maresme
Mongeta grogueta petita	Vallès
Mongeta llaminera aspre	Vallès
Mongeta llaminera mata	Vallès
Mongeta paretana francesa	Vallès
Mongeta perona curta i llarga	Catalunya
Mongeta perona lila o francesa	Vallès
Mongeta rènegà negra	Vallès
Mongeta rossa d'Àrbúcies (fesol)	Selva
Mongeta sastre	Maresme i Vallès
Mongeta ull de perdiu	Vallès
Mongeta vallfornesa	Vallès

Una de les varietats catalanes més característiques és la mongeta del ganxet, que es cultiva sobretot al Vallès però que també es troba a altres comarques com la Selva i el Maresme. És seca i de mida mitjana, de color blanc i forma arrodonida, i té un petit ganxo característic que li dona el nom. La llista de mongetes recuperades a la comarca del Vallès Oriental és àmplia: la mongeta del carai, l'avellaneta blanca, la de la neu, la rònega negra, l'ull de perdiu, així com mongetes tendres com la llaminera, la perona o la mongeta de moda.

Al Vallès Oriental, també es llisten altres varietats de mongeta de les quals se'n té referència oral, però que han desaparegut, com ara la mongeta de la fusta, la de la mantega d'aspre, la de barbata del frare, la castanyera. En total, sumen 28 varietats ja extintes i pròpies de Catalunya.

54 varietats, la meitat desaparegudes

Llavors Orientals ha llistat més d'una cinquantena de varietats que es cultiven al Vallès i a les comarques limítrofs. De totes elles, 23 han desaparegut des de la dècada dels seixanta. Alhora, aquests pagesos també han recuperat 12 varietats de tomàquet

Varietats desaparegudes que es coneixen	Origen
Mongeta avellaneta negra	Catalunya
Mongeta cara girada o tarragonina	Catalunya
Mongeta castanyera	Osona i Vallès
Mongeta de Collsacabra	Osona i Vallès
Mongeta de la barbeta del frare	Maresme i Vallès
Mongeta de la fusta	Osona i Vallès
Mongeta de la mantega aspre	Catalunya
Mongeta de la rossa aspre	Vallès
Mongeta de la rossa mata	Vallès
Mongeta de mig dol	Indeterminat
Mongeta de monja bona	Indeterminat
Mongeta del confit	Bages
Mongeta del cuc antiga	Catalunya
Mongeta del custodi	Bages
Mongeta del ganxet menut	Osona, Vallès, Maresme, Bages, Selva
Mongeta del músic	Catalunya
Mongeta facciosa	Catalunya
Mongeta garrofala (tendra)	Catalunya
Mongeta garrofer (fesol)	Selva i Vallès
Mongeta llaminera aspre grossa (Galifa)	Selva i Vallès
Mongeta manresana	Bages i Vallès
Mongeta menuda o maiona (fesol)	Selva i Vallès
Mongeta "mocha"	Indeterminat
Mongeta negra per tendra (Vallès)	Indeterminat
Mongeta ou de pardal	Vallès i Osona
Mongeta Pinet de Mallorca o paretana	Vallès i Balears

La pagesia vol evitar que les multinacionals s'aprofitin de les llavors recuperades

La Xènia Torras és membre de l'associació L'ERA i de la Xarxa Catalana de Graners (<https://graners.wordpress.com/>). Creu que els bancs de llavors són un "pedaç" i que, encara que sigui una "utopia", algun dia haurien de deixar d'existir, ja que això voldrà dir que les varietats han tornat al camp, "que és la millor forma de conservar-les". Torras explica a **NacióDigital** que hi ha diversos tipus de banc de llavors: els més petits -repartits al territori- i els més grans, responsabilitat dels governs, que fan de còpia de seguretat o "backups". Els primers serien una col·lecció viva, que s'adapta a les condicions ambientals i culturals actuals, i els segons una col·lecció base, on la llavor descansa congelada però no es conrea.

Una de les varietats catalanes més característiques és la mongeta del ganxet, que es cultiva al Vallès però també a la Selva i el Maresme

De moment, el banc de llavors català encara està en procés de creació. Fonts del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca asseguren que són conscients que la feina per preservar la biodiversitat cultivada "ha d'incloure altres actuacions in situ i ex situ", a banda de la conservació per congelació, i creuen que s'ha de vetllar per "totes les espècies" i no només per les que es poden conservar a través de la llavor.

A finals de 2015, la Xarxa Catalana de Graners es va reunir amb la Generalitat per parlar del banc de llavors locals. Les entitats conservadores i la pagesia no volien que el material vegetal que ells cedissin acabés en mans de les grans multinacionals. Van elaborar un document amb les condicions en les quals acceptarien donar les llavors, però el Govern va explicar que el redactat el faria el Departament, a partir de les seves observacions. Les entitats hauran de fer arribar les seves propostes abans del 30 de setembre i, previsiblement, Catalunya comptarà d'aquí a uns mesos amb una nova eina per preservar el seu patrimoni vegetal.